

TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA 'EV'İN ANLAMI VE EV İLE KURULAN İLİŞKİNİN FARKLILAŞMASI

F. Aysin Koçak Turhanoglu¹ & Oya Beklan Çetin²

Öz

Ataerkil ve kapitalist toplumlar, toplumsal cinsiyet ilişkileri ve eşitsizliklerinin inşa edildiği ve yeniden üretildiği özel alan ve kamusal alan ayırımına dayalı olarak karakterize edilmektedir. Bu ayırma bağlı olarak ev yaşamı, genellikle mahremiyet, özgürlük, güvenlik ve rahatlıkla ilişkilendirilerek kamusal dünyadan ayrılan, özel ve kişisel bir alan olarak kabul edilir. Ayrıca ev, insanların aidiyet ve duygusal bağlılık kurduğu, hatıralar barındıran tanıdık bir yer, sevgi ve huzur ortamı olarak tanımlanır. Bu anlamda bir konutun veya mekânın eve dönüştürülmesi, eve yüklenen anlamlar ve evle kurulan ilişkiler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu süreçte kadınların ve erkeklerin eve ilişkin pratik ve deneyimleri farklılaşmakla birlikte bazı çelişkiler de içermektedir. Bu çalışma, toplumsal cinsiyet bağlamında evin anlamının ve evle kurulan ilişkinin nasıl farklılaştığını araştırmayı amaçlamaktadır. Eskişehir'de yapılan nitel araştırmada, amaca yönelik örneklem seçimi uygulanarak evli çiftlerle derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, kadınlar ve erkekler tarafından eve benzer anlamlar yüklendiği; ev ve aile üyeleri arasında kurulan ilişkinin ise toplumsal cinsiyet bağlamında ev işlerine harcanan zaman ve emek, ev içinde kendilerine ait kişisel zaman ve mekân ile evdeki hatıra eşyalar açısından farklılaştığı ve bazı çelişkiler içerdiği görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Ev, toplumsal cinsiyet, ev-içi kadın emeği, kişisel zaman ve mekân, hatıra eşya.

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Anadolu Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, fakocak@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2350-0943.

² Dr. Öğretim Üyesi, Anadolu Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, obcetin@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0080-5717.

THE MEANING OF 'HOME' AND DIFFERENTIATION OF THE RELATIONSHIP WITH HOME IN THE CONTEXT OF GENDER

Abstract

Patriarchal and capitalist societies are characterized by the distinction between private and public spheres, where gender relations and inequalities are constructed and reproduced. Due to that distinction, home life is generally considered as private and personal space separated from the public world by being associated with privacy, freedom, security and comfort. In addition, home is defined as a familiar place, an environment of love and peace, where people establish a sense of belonging and emotional attachment, and hold memories. In this sense, the transformation of a house or a space into a home is realized through the meanings attributed to home and the relations established with home. In this process, practices and experiences of women and men regarding to home differ and also contain some contradictions. This study aims to investigate how the meaning of home and the relationship with home differ in the context of gender. In the qualitative research conducted in Eskişehir, in-depth interviews were conducted with married couples by applying purposive sampling. According to the results of the research, women and men attribute similar meanings to home; in the context of gender it is seen that the relationship between home and family members differs in terms of time and labour spent on housework, personal time-space allocated and souvenir items at home, and contain some contradictions.

Keywords: Gender, Home, Women's domestic labour, Personal time and space, objects of memory.

GİRİŞ

Modern kapitalist toplumlarda özel ve kamusal alan, ev ve iş yaşamı ayırımına dayalı olarak örgütlenmektedir. Kamusal alan, toplumsal yaşamı ifade ederken özel alan, kamusal dünyadan ayrılan, aile ile birlikte tanımlanan, kişisel ilişkilerin alanı olarak kabul edilmektedir. Bu ayırım, aynı zamanda toplumsal cinsiyet ilişkilerinin ve eşitsizliklerinin politik, ekonomik ve mekânsal ifadeleri olmaktadır.

Kamusal-özel alan ayırımı, erkeklerin zamanını ve emeğini, büyük ölçüde ev dışında ücretli bir işte çalışarak harcadığı kabulü üzerine kurulurken kadınları aile ve ev yaşamının merkezine anne ve eş olarak yerleştirmektedir. Gardiner'e (1993, s. 62) göre, ideolojik ve tarihsel olarak erkek siyasi topluluk ve haklarının gelişimine atıfta bulunan ve iktidarla özdeşleştirilen erkek merkezli kamusal alanın gelişmesi, kadınların siyasi iktidar dünyasından dışlanmasıyla birlikte, ailenin ve evin paralel gelişimini gerektirmiş ve özel alan, kadınların yeri ve mekânı haline getirilmiştir. Böylece ev yaşamı, ataerkil güç ilişkilerinin, toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü temelinde kurulduğu ve korunduğu bir mekân olmaktadır.

Sosyal bilimlerde, özel ve kişisel ilişkilerle tanımlanmasına bağlı olarak ev yaşamının çözümlenmesi uzun süre ihmal edilmiştir. Ancak, ailede erkek egemenliği, aile ücreti, kadınların ev-içi emeği, aile-içi şiddet gibi konuları ele alan feminist çalışmalarla birlikte sorgulanmaya başlanan özel alan; ataerkil ve kapitalist ilişkiler bağlamında politik ve ekonomik açıdan ele alınmış ve kamusal alanla arasındaki geçişkenlik ve ilişkiler ortaya konmuştur. Kadınlar arasında sınıfsal, ırk ve etnik açıdan farklılıklar bulunmasına karşın ev yaşamı, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin mekânsal ve toplumsal inşasında merkezi bir yer tutmaktadır (Bowly, vd., 1997; Gardiner, 1993; Hunt, 1989). Özellikle feminist coğrafyacıların toplumsal cinsiyet ve ev ilişkisine yönelik çalışmaları bu alana önemli katkılar sağlamaktadır (Bkz. Bowlby, vd., 1997; Massey, 2001; McDowell, 2003; Valentine, 1989).

Ev yaşamının, toplumsal cinsiyet bağlamında farklı pratikler ve ilişkilerle kurulması, kadınlar ve erkekler tarafından farklı deneyimlenmesine yol açmaktadır. Bu farklılaşmanın çözümlenmesi, ataerkil toplumsal cinsiyet ilişkilerinin ve eşitsizliklerinin evle ilişkili olarak nasıl inşa edildiğinin anlaşılmasına yöneliktir. Bu çalışma, toplumsal cinsiyet bağlamında evin hangi anlamları ifade ettiğini, ev seçiminin mekânsal özelliklerinin neler olduğu ve evle ilişki kurma biçimlerini ele alarak kadınlar ve erkekler açısından hangi farklılıklar ve benzerlikler içerdiğini araştırmayı ve bu süreçte ortaya çıkan çelişkili durumlar üzerinde durmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda kadınların ve erkeklerin deneyimleri, eve yüklenen anlamlar, ev seçimi ve evle kurulan üç ilişki biçimi olarak ev içi işlere ayrılan zaman ve emek, ev içinde kişisel olarak kendilerine ait zaman ile mekân ve eşyaların anlamları bakımından karşılaştırılarak ele alınmaktadır.

1.ÖZEL ALAN OLARAK EV ve AİLE YAŞAMI

Ev, işgücü piyasası ve siyaset dünyasından dışlanan özel alan anlayışı doğrultusunda tanımlanmakta ve genellikle kamusal alandan ayırımını vurgulayan anlamlar içermektedir³. Bu bağlamda evle ilgili çalışmalarda evin, özel alan olarak nitelenmesini sağlayan unsurlar, özellikle mahremiyet, güvenlik, özgürlük, huzur ve rahatlık kavramlarıyla ilişkili olarak ele alınmaktadır: Ev, kamusal alanın kural ve düzenlemelerinden uzak, rahatlık ve özgürlük yeri olmakla beraber mahremiyetin, güvenliğin ve yaratıcılığın yeridir ve "evde" olmak, bireyin başkalarının müdahalesi ve

³ Mart 2020 tarihinde ilan edilen Covid-19 salgını nedeniyle alınan tedbirler kapsamında, okullar ve çoğu işyeri kapatılmış, kamusal alan faaliyetleri yasaklanmış ya da sınırlandırılmıştır. Bu dönemde "Hayat eve sığar" sloganı ile evin anlamı, ev dışında gerçekleşen çalışma, iş, eğitim, eğlence, sağlık gibi alanlardaki birçok faaliyeti kapsayacak ölçüde genişlemiş ve "evden çalışma", "uzaktan eğitim" gibi uygulamalar hızla yaygınlaşmaya başlamıştır. Dolayısıyla ev ve iş yaşamının iç içe geçmesine yol açan bu koşullar ve faaliyetler bağlamında, bu alanlar arasında iddia edilen belirgin ayırımın giderek zayıfladığı görülmektedir.

yönlendirmesinden uzakta olması, kendini bağımsız ve güvende hissedebilmesi anlamına gelir (Allan ve Crow, 1989, s. 3); tehdit edici veya tehlikeli olabilen dış dünyaya karşı kapalı, rahat ve güvenli bir iç alanı temsil etmekle birlikte kamusal gözetimden uzakta özgür olmayı ifade eden özel bir yerdir (Mallett, 2004, s. 71); fiziksel bir konum ve psikolojik bir kavram olarak ev, genellikle olumlu bir sıcaklık, güvenlik anlamı taşıyan ve ücretli çalışma yaşamından, kamusal yaşamın baskılarından koruyan bir sığınaktır (Bowlby, vd., 1997, s. 343); dışarıda yaşanan tüm olumsuzluklara karşın aşına olandır, huzur, güven ve sevgi ortamıdır (Heller, 1995, s. 15). Bununla birlikte ev, "bizim dünyadaki ilk köşemiz, ilk evrenimizdir" (Bachelard, 2013, s. 34); insan yaşamının kalbinde yer alan duygular, deneyimler, uygulamalar ve ilişkileri kapsayan, aidiyet ve yakınlık alanı olan bir mekândır (Gregory, vd., 2009, s. 339-340); bir kişinin doğumdan hemen sonra ve çocukluğu boyunca yaşadığı evleri kapsamakla birlikte, yakın ilişkilerde bulunduğu, beslenip bakıldığı ve yetiştirildiği, sonrasında ayrıldığı, bir köken ve aidiyet yeridir (Bowlby, vd., 1997, s. 344).

Diğer taraftan birçok çalışma, ev ortamının her zaman sevgi dolu, rahat ve huzurlu olmadığını, psikolojik gerilimler, çatışma, kontrol ve baskı içeren bir mekân olabileceğini ortaya koymaktadır. Ev sadece bağlanma, aidiyet ve aşinalık duygularını değil, aynı zamanda yabancılaşma ve dışlanma gibi duygu ve deneyimleri de barındırmaktadır (Gregory, vd., 2009, s. 342). Dolayısıyla kişi, bir evde yaşayabilir ama kendisini "evde" hissetmeyebilir (Blunt ve Dowling, 2006, s. 10). Bununla birlikte ev, kamusal yaşamın tehlikeli ve tehditkâr ortamına karşın aile üyeleri için korunaklı ve güvenli bir yer, bir "sığınak" olduğu kadar, şiddet ve istismarın yeri de olabilir (Bowlby, vd., 1997; Koskela, 1999; Mallett, 2004). Kadınlar ve çocuklar kamusal alandan daha çok savunmasız oldukları ev içi alanda tanıdıkları erkekler tarafından şiddete uğrama riski altındadır ve şiddet olaylarının büyük çoğunluğu evde yaşanmaktadır⁴ (Blunt ve Dowling, 2006; Tyner, 2012; Valentine, 1989). Bu bağlamda evin bir 'sığınak' olarak tanımlanmasına karşın aynı zamanda 'şiddet ve istismarın yeri' de olması, özellikle kadınlar açısından çelişkili bir durum yaratmaktadır.

Evin anlamı tarihsel, kültürel ve coğrafi bağlamlara göre de farklılık gösterebilmektedir. Bora (2009, s. 63) evin, dilimizde zengin anlam, tarih ve duygu yüklü olduğunu, bu nedenle evi bütünüyle ele almanın kolay olmadığını belirtir. Öncü'ye (2005, s. 92) göre her kültürde zengin çağrışımları olan ev sözcüğü, Türkçe'de ev-evlenme-aile anlam bütünlüğünü taşımaktadır. Bununla birlikte ev, çoğu zaman "yuva" ile aynı anlamda kullanılır: Güncel Türkçe Sözlük'te 'yuva'nın ikinci anlamı, "genellikle ailenin oturduğu ev"dir (sozluk.gov.tr). Ayrıca "yuvayı dışı kuş yapar" sözü, evle kurulan ilişkinin toplumsal cinsiyete dayalı ideolojik ayrımını vurgulamaktadır. Dolayısıyla bir konut veya bir mekânın, 'ev' anlamı taşımadığı; eve/yuvaya dönüşebilmesi için bazı toplumsal ve kültürel nitelikler taşıması gerektiği görülmektedir.

Ataerkil ve kapitalist toplumlarda kamusal alandan ayrılan ve özel alan olarak nitelenen evi ev yapan en önemli unsurun aile olduğu, evin ancak aile ile bir anlam kazandığı fikri, yaygın ve egemen görüşü ifade eder. Bu anlamda ideolojik olarak "normal aile yaşamı", bağımsız bir konutta yaşayan çekirdek aileyi varsayan, Batılı, beyaz, orta sınıf ve heteroseksüel bir aile modeline dayanmaktadır (Blunt ve Dowling, 2006; Bowlby, vd. 1997; hooks 2015). Aile yaşamının temel dayanağı ise ev ve aile ile özdeş kılınan kadının varlığıdır. Allan ve Crow'a (1989, s. 2) göre evi aile etrafında inşa eden, ev ve aileyi kaçınılmaz olarak bir arada gören modern ev ideolojisi, ev yaşamında ideal olarak anne olan kadının varlığını gerekli kılmakta ve güçlü bir şekilde korumaktadır.

Siyasi iktidar dünyasından dışlanan, aile yaşamında yeniden üretim faaliyetleriyle sınırlandırılan

⁴ Covid-19 pandemi döneminde, güvenli bir yer, bir "sığınak" olma anlamı öne çıkarılan evde, kadınlara yönelik şiddet olaylarındaki artış, yapılan araştırmalarla (Bkz. Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfı, 2020; Kaşıkırık, vd., 2022; United Nations, 2020) ortaya konmuştur.

kadınlar için ataerkil tahakküm, baskı ve kontrol alanı olan ev, özellikle ikinci dalga feministler⁵ tarafından “hapishane”, “kafes” olarak nitelendirilmiştir. Buna karşın, birçok kadın için aile ve ev yaşamı, romantik, aşk ve çocuklarla, diğer bağımlılarla ilişkiler yoluyla kişisel bir tatmin alanı olabilmektedir (McDowell, 2003, s. 89) Diğer taraftan evin, ırkçı tahakkümlere ve baskıya karşı yenilenme ve iyileşme için güvenli bir yer olduğunu ifade eden bell hooks (2015, s. 82-87), yoksulluk ve cinsiyetçiliğin çelişkilerine rağmen ev fikrini yeniden kavramsallaştırarak özgürleştirici bir alan olarak kurmakta ve siyahların direniş ve kurtuluş mücadelesinin yeri olarak tanımlamaktadır. Young (2005, s. 149-154) ise evin olumlu yönlerinin, baskıcı bir ev anlamından ayrılması gerektiğini ileri sürmekte, feminist siyasetin, evin pozitif değerlerini kavramsallaştırmasını ve güvenlik, bireyselleşme, mahremiyet, koruma değerlerine sahip çıkılarak evin herkes için erişilebilir olması gerektiğini savunmaktadır.

Modern aile ideolojisinin temel dayanakları olarak ev, aile ve kadının birbiriyle özdeşleştirilmesi, toplumsal cinsiyet açısından kamusal yaşamla kurulan ilişkinin farklılaşmasına yol açmaktadır. Kadınların çalışma hayatına, toplumsal ve kültürel faaliyetlere katılımı ve aile ilişkileri açısından yaşamları önemli ölçüde değişirken, içinde yaşadıkları kentsel çevrenin değişmediğini, kentlerin halen erkekler tarafından, erkekler için planlanmakta olduğunu vurgulayan Wekerle (1984, 11-12), kentlerin gelişim sürecinde kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini destekleyen ve yeni fırsatlara erişimini sınırlayan konut ve ulaşım sistemlerinin planlandığını belirtir. Kadının tam zamanlı ev kadını, erkeğin ise tam zamanlı ücret kazanan olarak kabul edildiği çekirdek aileye yönelik evlerin ve mahallelerin tasarımı, bütün zamanını evde geçiren bir kişiyi varsayarken ücretli işlerin örgütlenmesinde ise çalışanların evle en az sorumluluğa sahip oldukları varsayılmaktadır (Hayden 1980; Mackenzie 2002). Oysa kadınlar anne, eş, bakıcı, ev kadını, çalışan gibi farklı rollere ve bu rollerin gerektirdiği ev içi ve ev dışı çoklu işlere sahiptir (England 1991). Gün içerisindeki iş ve görevlerinin bu karmaşık yapısı, kadınların mekânsal pratiklerini belirlemektedir. Örneğin kadınların ulaşım örüntülerini etkilemekte ve kadınlar daha kısa mesafelerde, çok duraklı (zincirleme), genellikle yaya ve toplu taşıma bağlı yolculuklar yapmaktadır (Brennan 1996; Jeff ve McElroy 1996; Bianco ve Lawson 1996). Bu bağlamda ailenin yaşayacağı evin konumu, kadınların rol ve sorumluluklarına bağlı ev-içi ve ev dışı hareketliliği açısından önem taşımaktadır. Ayrıca kadınların hareket özgürlüğünü ve kamusal yaşamını kısıtlayan en önemli etkenlerden biri, ev dışındaki mekânları kullanımında karşılaştığı fiziksel, cinsel, sözlü erkek şiddeti veya tehdidi olmaktadır. Bu anlamda kadınlar genellikle tanıdıkları, bildikleri mahalle ve semtlerde kendilerini daha güvende hissederken, yeni gittikleri yerleri ise güvenlik açısından zihinsel haritalara, fiziksel çevre özelliklerine ve tavsiyelere göre değerlendirmektedir (Valentine 1989, 385-388).

2. 'EVİN KURULMASI' ve TOPLUMSAL CİNSİYETİN İNŞASI

Evi ev yapan sadece aile ilişkileri ve kadının varlığı değildir, aynı zamanda kadın ve erkeklerin aile için tasarlanmış evde toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarını yerine getirmesi gerekir. Toplumsal cinsiyete dayalı işbölümüne göre erkeklerden ücretli bir iş sahibi olmaları ve ailelerini geçindirmeleri beklenirken bir “ev/yuva kurmak” ise kadınların sorumluluğundadır. Bowlby, vd. (1997, s. 346), ev içinde özellikle ev işleri, çocuk bakımı gibi faaliyetlerin kadınlar tarafından gerçekleştirilmesinin ve mekân kullanımının, hem “toplumsal cinsiyeti” inşa ettiğini hem de “ev kurma”nın belirleyici bir unsur olduğunu vurgular.

Bir konutun veya mekânın eve dönüşme süreci, her ne kadar aile üyelerinin işleri paylaşımına gönderme yapsa da toplumsal cinsiyete dayalı eşitsiz bir işbölümüne dayanmaktadır. Bu süreçte “yuva” olarak ev yaşamı, kadınlar tarafından aile üyeleri için düzenli, temiz ve rahat bir ortamın yaratılmasını,

⁵ Feminist düşünce hakkında kapsamlı bir çalışma için bkz. Tong, 2014.

dekore edilip güzelleştirilmesini, her gün tekrarlanması gereken temizlik, bulaşık, çamaşır vb. ev işlerinin yapılmasını, özellikle çocuk, yaşlı ve hastaların beslenme ve bakım ihtiyaçlarının karşılanmasını, sıcak, samimi ve sevgi dolu aile ilişkilerinin oluşturulmasını içermektedir. Rowbotham'ın (1987, s. 113) ifadesiyle, "içinde insanların huzur bulduğu, sevimli, mutlu ailenin ardında yatan çarpıcı gerçek, kadın emeğinin tüketildiğidir".

Feminist kuramcılarının temel çalışma konuları arasında yer alan ev-içi kadın emeği, doğallaştırılmış, karşılıksız ve "görünmeyen" nitelikleriyle kapitalist ve ataerkil sistemin en temel dayanaklarından birini oluşturmaktadır (Bkz. Acar-Savran ve Tura Demiryontan 2012; Ecevit 2013). Karşılıksız emeği, "meta ekonomisi sınırları dışında gerçekleşen, büyük bir kısmını günlük yaşamsal ihtiyaçları sağlayan ev-içi işlerin oluşturduğu ekonomik veya ekonomiyi doğrudan etkileyen faaliyetler" olarak tanımlayan Memiş ve Özay'ın (2012, s. 241), çoğunlukla kadınlar tarafından gerçekleştirilen, "piyasa değeri olmayan ancak iktisadi değer üreten" karşılıksız emeğin ölçülmesinde zorluklar yaşanmakla birlikte, nicel olarak saat-zaman cinsinden ölçülebildiğini ortaya koyan araştırma sonucuna göre karşılıksız emek yükü, orantısız biçimde kadınlarca üstlenilmektedir⁶ (2012, s. 256-257). Kadınlar işgücü piyasasına katılarak ücretli istihdam edildiğinde ise evle ilgili iş ve sorumlulukların eşler arasındaki bölüşümünde bir değişiklik olmamakta ve kadınların hem ev dışında hem de birincil olan ev içinde çalışmaya devam etmesiyle "çifte yük"leri, emeklerinin çifte sömürüsü anlamına gelmektedir (Bkz. Benston 1969; Hochschild 1989).

Ev ve aile yaşamının temelinde yer alan toplumsal cinsiyete dayalı ilişkilerin, konutların tasarım ve planlarında da mekânsal olarak etkili olduğunu görmek mümkündür. Modern toplumlarda çekirdek ailenin yaşam biçiminin işlevsel olarak tanımlanması konutların mekân organizasyonunu tek tipleştirmekte ve yalnız yaşayanlar, evi paylaşan arkadaşlar, tek ebeveynli aileler gibi alternatif hanehalklarının "mekân kullanımı ve mahremiyet kavramına farklı dinamikler" getirmelerine (Ünsal Gülmez ve Ulusu Uraz, 2010, s. 56) karşın, evdeki iç mekânların salon, yatak odası, mutfak gibi odaların işlevleri ve kullanımı, ataerkil toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarıyla ilişkili olarak düzenlenmektedir.

Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin, hane halkının gündelik yaşamında mekânsal olarak örgütlendiğini belirten İnce Güney (2009, s. 112), konutu oluşturan mekânların, ulaşılabilirlik ve görsellik açısından farklı mahremiyet durumları oluşturmak üzere tasarlandığını ifade eder. Belirli odalarda belirli atmosferlerin yaratılması, ev içi sorumlulukların toplumsal cinsiyete dayalı dağılımıyla bağlantılı olarak odalar arasında farklılıklara yol açmaktadır (Townsend, 2000, s. 44). Örneğin, resmiyeti ve mesafeyi temsil eden ve yabancı misafirlerin kabul edildiği salon, aynı zamanda ev kadınlarının temizlik, sunulan ikramlar ve hizmet açısından başkaları tarafından değerlendirildiği ve sınındığı toplumsal ve fiziki bir mekândır; iç ev ve oturma odası ise samimiyet, tanıdıklık ve rahatlıkla ilişkili, kadınların özel yaşamını yansıtan, mahrem bir alan olarak tanımlanır (Ayata, 1988, s. 6-9). Ev içinde kadınlarla özdeşleştirilen en önemli mekânlardan biri de mutfaktır. Mutfağın ailenin kamusal statüsünü yansıtan anlamının modern dönemde, kadının aile yaşamındaki baskın rolünü görünür kılmaya ve kurumsallaştırmaya doğru değiştiğini belirten Craik (1989, s. 62), önceden mutfağın kadınların yönetim gücünü ifade ederken, günümüzde sadece annelik ve kadınlığın bir göstergesi haline geldiğini vurgular.

Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin örgütlendiği, mahremiyet ve özgürlük alanı, huzurlu, güvenli bir ortam, dinlenme ve boş zaman yeri olarak tanımlanan ev ve ev içi yaşam aile üyeleri tarafından farklı

⁶ Covid-19 salgını nedeniyle evden çıkmanın yasaklandığı, sınırlandırıldığı ve evde kalmanın teşvik edildiği süreçte, kamusal alanda gerçekleşen birçok faaliyetin ev içine taşınmasıyla kadınların ev ve bakım iş yükü ile sorumluluk alanları artmış ve kadınlar bu iş ve sorumlulukları yerine getirmek için çok daha fazla zaman ayırmış ve emek harcamıştır. (Bkz. Hızıroğlu-Aygün, vd., 2021; İlkaracan ve Memiş, 2020; Kalaylıoğlu, vd., 2020; Özar ve Memiş, 2021).

deneyimlenmektedir. Özellikle kadınlar için ev, birçok yönüyle çelişkiler ve çatışmalar içeren (Allan ve Crow, 1989; Bowlby, vd., 1997; Craik, 1989; McDowell, 2003; Townsend, 2000) bir mekân olmaktadır.

Ev yaşamının en değerli yönü kabul edilen mahremiyet, aile üyeleri için, özellikle kadınlar için eşit ölçüde sağlanmamaktadır (Allan ve Crow, 1989, s. 4). Özellikle “kadın mekânı” olarak kabul edilen mutfak kadınların, yemeklerin hazırlanması, pişirilmesi ile sunulmasından ve mekânın temizlenmesi ile düzenlenmesinden sorumlu olduğu bir iş yeridir. Bununla birlikte mutfak, aile üyelerinin kahvaltı etmek/yemek yemek için kullandığı bir mekân olabilmektedir. Bu nedenlerden dolayı mutfağın kadınlar için kişisel bir alan olduğu söylenemez. Buna karşın erkekler için çalışma odası gibi mekânlar, kişisel alanlar olarak tanımlanır.

Evin tamamının kadınlara ait bir alan olarak görülmesine karşın ev içinde, kadın için tanımlı kişisel bir mekânın olmaması, kadının mahremiyet yokluğunu göstermektedir: Kişisel bir alana sahip olmanın rahatsız edilmeden kişisel faaliyetlerde bulunmanın mümkün olduğu ve kişisel eşyaların saklanabileceği bir yer anlamını taşıdığını belirten Hunt’a (1989, s. 71-72) göre, kadınların kişisel alan ve mülk yoksunluğu, başkalarına bakım ve hizmet işleri karşısında kendi kimliklerini ne ölçüde bastırdıklarının bir ifadesidir. Bununla birlikte Madigan ve Munro (2002, s. 71), kadınların mahremiyet sorununun, kendine ait bir mekândan ziyade, kendilerine ait bir zamanının olmamasından kaynaklandığını vurgulamaktadır. Aile üyeleri dinlenirken ya da kendi ilgi alanlarında faaliyet gösterirken, kadınlar ev toplama, çamaşır-bulaşık yıkama, temizlik, yemek yapma gibi ev işleriyle uğraşırlar ve aile bireylerinin ihtiyaçlarını karşılamak, düzenli, rahat ve huzurlu bir ortam oluşturmak için çaba sarf ederler. Bu nedenle, boş zaman ya da dinlenme mekânı olarak görülen ev, kadınlar için aynı anlamı taşımaz.

Ev yaşamında aile üyeleri için rahat, temiz ve düzenli bir ortamın yaratılmasının bir yönü de kadınların sorumluluğunda olan evin dekore edilmesidir. Evin dekorasyonu ve eşyalar bir taraftan ailenin sınıfsal konum ve statü göstergesi (Ayata 1988; 2002) olurken diğer taraftan insanların kendini ifade etme aracı olarak toplumsal cinsiyet ilişkilerinin izlerini taşımaktadır. Kadınların ve erkeklerin yaşamları evdeki eşyalara, mobilyalara yansır ve evler, aile üyelerinin ortak geçmişlerini, anılarını, alışkanlıklarını barındırır (Bowlby, vd., 1997, s. 348). Yaşam deneyimlerinin izlerini taşıyan evin, bireyler için anlamlarla yüklü birincil önemde bir yer olduğunu ifade eden Townsend (2000, s. 41), içinde yaşadığımız evlerde paylaştığımız tarih, hatıralar ve aşinalık hissiyle duygusal bağlılıklar ve ilişkiler kurduğumuzu belirtir. Ev, bireylerin karakterlerinin ve yaşamlarının ifade edilmesi için bir alan sağlamaktadır.

Hurdley (2006, s. 717-719) evdeki nesnelere/eşyaların, toplumsal, kültürel ve ekonomik ilişkiler ve pratiklerle bağlantılı olduğunu, bireylerin kendileri ve kimlikleri hakkında hikâyeler anlattığını ve böylece bu nesnelere zaman ve bellek bağlamında kendilerine yer bulduklarını belirtir. İnsanlar, kendileri için hatırası olan, anlam taşıyan eşyaları nesiller arasında aktarır, evlerinde bulundurarak saklar veya sergilerler. Kadınların günlük yaşamda aile ve topluluk ilişkilerine erkeklerden daha fazla katılması nedeniyle evdeki eşyaların bakımı ve düzenlenmesi yoluyla bir kişinin, ailenin kimliğini destekleyen tarihin korunması, genellikle kadınlar tarafından yürütülen bir faaliyettir (Young, 2005, s. 144).

Kadınların ve erkeklerin evdeki eşyalarla kurduğu ilişki, eşyaların anlamları, değeri ve düzenlenmesi bakımından farklılık gösterir. Kişisel alan yoksunluğuna benzer bir şekilde çok az sayıda ev kadınının kişisel eşyaya sahip olduğunu belirten Hunt (1989, s. 71-72), ev kadınları ile evi arasındaki güçlü özdeşleşmenin, aldığı hediyelerin türüne yansıdığını, hediye olarak ev eşyaları veya bir aile ortamında kullanılacak süsler, kilimler, sofa takımları, saksı bitkileri gibi eşyaların sıklıkla ev kadınları için uygun görülürken erkekler için bireysel olarak tüketmekten keyif alacağı veya ilgi alanına uygun,

örneğin tütün, içki, spor malzemeleri, kitap gibi hediyeler verildiğini belirtir. Bununla birlikte, ev kadınlarının en çok değer verdiği nesnelere, ailesiyle arasındaki bağları ifade edenlerdir.

3.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Toplumsal cinsiyet açısından kadınların ve erkeklerin eve yükledikleri anlam ve evle ilişki kurma biçimlerine göre ortaya çıkan farklılıklar, benzerlikler ve çelişkileri çözümlenmeyi amaçlayan bu çalışma, nitel araştırma yöntemi kullanılarak Eskişehir'de yapılan bir saha araştırmasının verilerine dayanmaktadır. Nitel araştırmanın temelindeki fikir, araştırmacının, araştırma sorusunu anlamasına en iyi şekilde yardımcı olacak katılımcıların amaçlı olarak seçilmesidir (Creswell, 2009, s. 178) ve araştırmanın nitel veri toplama sürecinde, esas olguyu deneyimleyen bireylerin seçilmesini sağlayan bir örnekleme kullanılır (Creswell, 2009, s. 217). Araştırmanın kuramsal temeli, bu örneklemin oluşturulmasına, örneğin insanlar, durumlar, olaylar gibi örneklerin seçimine yön verir (Neuman, 2020, s. 437). Bu bağlamda, çalışmada, araştırmanın problemağı doğrultusunda kuramsal amaca yönelik örnekleme seçimi ile Eskişehir'de yaşayan evli çiftlerle görüşülmüştür. Evin anlamının ve evle kurulan ilişkide toplumsal cinsiyete dayalı olarak ne tür farklılıkların ve benzerliklerin görüldüğünün anlaşılabilmesi için uzun süre aynı evde yaşayan, aynı ev koşullarını paylaşan kadınlar ve erkeklerle derinlemesine mülakatlar yapılmıştır.

Örnekleme birimi esas olarak çekirdek aile olmakla birlikte, ailenin yanında yaşayan aile büyüklerinden biri varsa onlarla da mülakat yapılması, ev yaşamına dair gözlem ve deneyimlerinin değerlendirilmesi planlanmıştır. Ancak araştırmanın başlangıcında hedeflenen bu mülakatlar, görüştüğümüz 11 aile arasında, oğlu, gelini ve torunuyla yaşayan yalnızca bir kadın katılımcımızın olması nedeniyle amacına ulaşamamıştır. Ayrıca bir erkek katılımcımızın sağlık sorunları nedeniyle mülakat yapılamamıştır. Bu nedenle çalışmada 12 kadın ve 10 erkekle, toplamda 22 kişiyle görüşülmüştür. Görüşülen kişiler hakkındaki temel bilgiler (katılımcıların isimleri değiştirilerek), EK 1'de yer alan Tablo 1'de sunulmuştur.

Mülakatların (2017) bazıları katılımcıların evlerinde gerçekleşirken bazıları ise ofis veya kafede olmak üzere ev dışında gerçekleşmiştir. Görüşmelerde aynı evi paylaşan kadın ve erkeklerin, ev ile ilgili faaliyet ve deneyimlerini anlamak amacıyla; evin/yuvanın ne anlam ifade ettiği, evdeki cinsiyete dayalı işbölümünde rol ve sorumlulukların paylaşımı, kendilerine ait yer ve zaman, evdeki mekânların/odaların kullanımı, evde bulunan özel/değerli olarak gördükleri eşyalar gibi konularda sorular sorulmuştur. Katılımcıların izniyle görüşmelerin ses kaydı alınmıştır.

Araştırmada verilerin analizi için herhangi bir yazılım kullanılmamıştır. Ses kayıtları deşifre edilmiş ve bu deşifreler incelenerek araştırma problemağına yönelik olarak oluşturulan temalar kodlanmıştır. Bu temalar toplumsal cinsiyet açısından analiz edilmek üzere düzenlenerek iki ana başlıkta toplanmıştır. Araştırma bulguları evin anlamı ve ev seçim süreci ile evle kurulan ilişki biçimleri adlı başlıklar altında sunulmaktadır. Bulgular bölümünde kadınlarla erkeklerin eve ilişkin deneyimleri arasındaki farklılıklar ve benzerlikler karşılaştırılarak değerlendirilmiş ve betimsel olarak sunulmuştur.

Araştırma örnekleminin yaş aralığı 35 ila 80 arasında değişmektedir ve yaş ortalaması 56'dır. Daha çok orta yaş grubunda yer alan katılımcılarımız, biri okur-yazar ve biri ilköğretim mezunu olmakla birlikte, ağırlıklı olarak üniversite (lisans) mezunudur. Görüşülen aileler orta düzey gelir grubunda yer almakta ve Eskişehir'de genellikle orta sınıf ailelerin yaşadığı semt veya mahallelerde oturmaktadır. Çoğunluğu ev sahibidir ve konut tipi olarak müstakil evde oturan iki aile dışında, apartman dairesinde oturmaktadır.

4.TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA 'EV'İN ANLAMI ve EV SEÇİM SÜRECİ

Çalışmanın bu bölümünde, (1) ev/yuva kavramına yüklenen anlamlar ve evi ev yapan özellikler

ile (2) ev seçimini etkileyen beklentiler ve mekânsal özelliklere yönelik araştırma bulguları sunulmaktadır.

4.1.Ev/Yuva Kavramına Yüklenen Anlamlar ve Evi Ev Yapan Özellikler

Görüşmelerde, konutun eve ve yuvaya dönüştürülme süreci, ev-yuva kavramlarına yüklenen anlam ve evi, konut ve barınak olmanın ötesinde ev yapan özelliklerle ifade edilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu ev ve yuva kavramlarını eş anlamda kullanmaktadır. Evi “yuva”, “mutluluk”, “huzur”, “rahatlık”, “aile”, “çocuklar”, “korunma” ve “barınma” kavramlarıyla tanımlarken, yuva kavramını da benzer biçimde “aile”, “sıcaklık”, “mutluluk”, “huzur” gibi kavramlarla tanımlamıştır.

Eşler arasında ev ve yuva kavramlarının tanımlanmasında benzerlik gözlenmektedir. Örneğin ev kadını olan 53 yaşındaki Canan evi “*Mutluluk, rahatlık bence*” ve yuvayı “*çocuklarla birlikte güzel*” sözleriyle tanımlarken eşi de ev için “*Huzur, mutluluk, aile yani hayat*” ve yuva için “*daha çok böyle çocukların çocukları ve torunları belki ya da çocuklarının çocukları*” ifadelerini kullanmıştır.

Ev ve yuva kavramlarını ayırarak evi daha çok fiziksel mekân, yuvayı ise sosyal ilişkiler olarak ele alan cevaplar da gözlenmiştir. Örneğin, 78 yaşındaki Filiz evi, “*Rahat hissettim, asansörü var dedim, mutfağı geniş dedim*” ifadeleriyle, yuvayı ise “*Aile, evlatlarım, damatlarım, torunlarım... Toplanıyorum, çok önemli bir yer*” diyerek ifade etmiştir.

Evi barınma için bir yer, bir konut olmaktan çıkarak ev haline getiren şeyin ne olduğu sorulduğunda “aile”, “çocuklar”, “huzur” (eşlerin uyumu), “mutluluk” ile tanımlanması ön plana çıkmaktadır:

Ev huzurdur. 70 metre kare evde de çok huzurluydum, mutluydum. Ben dedim yani evdeki cennet ve cehennem size bağlı, iki kişiye bağlı. Kadın ve erkeğe bağlı. Bunu yaratmak isterseniz 70 metre kare evde de yaratırsınız. Ama sarayda oturursunuz, çok büyük evlerde oturursunuz, mutlu olamazsınız. (Reyhan, 54, Emekli).

Valla bence evi ev yapan sonuçta yani sevgidir, yani ailedir sonuçta. Ben yalnız yaşadığım yere ev diyemem, anlatabildim mi? Bireyler arasındaki sevgidir, o nefestir, adına ne diyorsanız. Ben evi öyle tanımlarım. Çünkü onun konforu, işte biblo olmuş, bilmem ne olmuş, bence önemli değildir. (...) Sevgiyle beraber yaşıyorsan bir anlamı var o evin, bana göre. Yoksa ben size pırlantalar içinde bir ev vereyim, her tarafı altın olsun, mutlu değilseniz bir anlamı yok o evin, kaçarsın o evden. (Cihan, 60, Emekli).

Ev, başkalarının müdahalesinden uzak, kararları kişinin kendisinin verdiği bir özel alan olarak da karşımıza çıkmaktadır. Evi ev yapan şeyi, Aynur “... kendine ait kapını kendin kilitliyorsun, orası sana ait” sözleriyle ifade ederken Deniz “*İstemediğim insanı almamam*” olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte, evin dış müdahalelere kapalı, kendine ait özel bir alan olarak sahiplenilmesine, kişinin kendi seçimi olan eşyalar da eşlik etmektedir:

Evi sıcak bir yuva, çabalamakla, merakla, kendi emeğinle alıp şey yapmak çok hoş oluyordu. Şimdiki gibi bedava bulamadık, bir şeyi almak için çok çabaladık. Özene özene. Özeniyorduk, alamıyorduk. O yüzden çok özeniyorsun, merakla alıyorsun, çok kıymetini biliyorsun. Hoşuna gidiyor, daha memnun, rahat, huzurlu oluyorsun. (Ayşe, 78, Ev kadını).

Evlenmek de beni çok heyecanlandırdı. Evimi hazırlamak, evlilik, evlenince evimin olması. Ben çok duygusalım, çok bağılım bu tip işlere, hâlâ aldığım eşyaları değiştiremem mesela. (Aynur, 49, Öğretmen).

Ev ve yuva kavramlarına yüklenen anlamlarda ve evi ev yapan özellikler bakımından bulgularda toplumsal cinsiyet farklılığı yerine katılımcıların yaşı ön plana çıkmaktadır. Yaş, evlilikte geçirilen süreyi

ve yaşamın eşle birlikte inşa sürecini de içermektedir. Ortalama 50 yaş civarında olan görüşmecilerin tanımlarında daha çok sosyal ilişkiler ve duygusal anlam yüklemeler ön plana çıkarken, daha yaşlılarda ev ve yuva kavramlarının birbirinden ayrıldığı gözlenmiştir. 70 üzeri yaşlarda yuva, duygusal ve sosyal ilişkiler bağlamında anlamını korumakla birlikte ev, bedensel ihtiyaçlar doğrultusunda artık fiziksel bir mekân olarak algılanmaktadır. Ev ve yuva kavramlarına benzer anlamlar yükleyen evli çiftlerin uzun yıllardır evliliklerini devam ettirdiklerini, bir kısmının emekli olduğunu, diğer bir deyişle yaşamı inşa etme sürecinin tamamlandığı bir dönemde olduklarını gözlemliyoruz.

4.2.Ev Seçimini Etkileyen Beklentiler ve Mekânsal Özellikler

Araştırmamızda kadınların ve erkeklerin, bir evin/yuvanın anlamı ve evin özellikleri hakkında benzer ifadeler kullanmasına karşın, oturacakları evi seçerken evin mekânsal özelliklerine dair beklentileri toplumsal cinsiyet açısından farklılaşmaktadır. Kadınlar, şu anda yaşadıkları evin konumuna ilişkin aradıkları özellikler olarak çarşı, pazar, market gibi alışveriş yerlerine yürüme mesafesinde olması ve dolmuş, otobüs, tramvay gibi toplu taşıma duraklarına yakın olmasını öncelikli olarak vurgulamıştır. Ayrıca şehir merkezine, işyerine, çocuklarının okuluna, dershaneye ulaşım kolaylığının olması da sıkça ifade edilen evin tercih edilme nedenleri arasında yer almaktadır.

Ev seçiminde belirleyici olan diğer bir unsur, evin bulunduğu mahallenin veya konut sitesinin güvenli olup olmamasıdır. Görüşmelerde kadınlar oturdukları semti seçerken güvenliğin önemli olduğunu vurgulamış, hem çocuklarının hem de kendi güvenliklerini sağlayan unsurları, *“evin site içerisinde güvenli bir yerde olması”, “eskiden oturdukları bir sokakta olması”, “tanıdık bir çevre olması”* ve *“bildiğimiz bir muhit olması”* ifadeleriyle ev seçimi anlatımlarında dile getirmişlerdir.

Evin güvenilir olmasını erkekler de dikkate almakla birlikte başka beklentilerinin olduğu da görülmektedir. Akademisyen olan Serdar, oturdukları evin tercih etme nedenini; *“normal büyüklükte bir apartman dairesi ve her odası güneş görmesi ve önceki evimizden daha ucuz kirası, aidatı olması nedeniyle tuttuk ve bulunduğu semt de oldukça nezih ve güvenilir olduğu için”* diyerek ifade etmiştir. Bu bağlamda erkekler açısından *“kirasının ve aidatının uygun olması”, satın alışlarda ise gayrimenkul olarak “gelecekteki değerinin artmasıyla para kazandırması”* ya da *“en azından para kaybettirmemesi”, aynı değerinde kalması veya “kentsel dönüşüme girme ihtimaline bağlı rant elde edilebilmesi”,* evin seçim sürecinde öne çıkan özellikler olmaktadır. Ayrıca *“orta sınıf veya dindar bir mahalle olması”, “apartmanın nezihliği”, “komşuların iyi seviyedeki kariyerleri”, “nezih ve güvenilir bir semt olması”* da evin tercih edilme nedenleri arasında yer alırken semt veya mahalle sakinlerinin yaşam tarzının, *“kadınların ulaşım araçlarını rahatça kullanması”, “istediği gibi giyinebilmesi”* ve güvenliği ile ilişkili olduğu da erkekler tarafından ifade edilmiştir.

Eşlerin, evin fiziksel koşulları açısından aradıkları özellikler benzerlik göstermektedir. Öncelikli sorumluluk alanları olarak kabul edilen ev işlerini yapacağı, çocuk bakımını gerçekleştireceği evin ferah olmasına, güneş almasına, odaların aydınlık olmasına önem veren kadınlar, eski olmayan, kullanışlı ve bahçeli evleri tercih etmektedir. Güneşli, ferah, müstakil evlerin ayrıca bir de garajının olması erkekler tarafından göz önünde bulundurulmuştur. Semt/mahalle ve ev seçiminde farklı beklentilere sahip olsalar da eşler, daha çok ortak karar alarak yeni bir eve taşınmışlardır.

Görüştüğümüz çiftler, ufak-tefek tadilatlar dışında çoğunlukla yaşadıkları evlerden memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Diğer taraftan hayalini kurdukları ev, geçmişe duyulan özlemin bir ifadesi olarak bahçe içinde, tek katlı, bol güneş alan ve geniş evler olarak tanımlanmaktadır.

5.TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA EVLE KURULAN İLİŞKİ BİÇİMLERİ

Bu bölümde sunulan araştırma bulguları, bir konutun veya mekânın eve dönüştürülme sürecinde, kadınların ve erkeklerin evle nasıl ilişki kurdukları; (1) ev içi işlere ayrılan zaman ve emek, (2)

ev içinde kişisel olarak kendilerine ait zaman ve mekân, (3) eşyaların anlamı olarak üç alt başlık altında ele alınmaktadır.

5.1.Ev-içi İşlere Ayrılan Zaman ve Emek ile Evle Kurulan İlişki

Araştırmamızda, katılımcılarımızın evle ilgili sorumluluk alanlarının ve yapması gereken işlerin cinsiyete dayalı işbölümüne göre belirlendiği görülmektedir. Görüşmelerde eşler, evlilikleri süresince birkaç kez ev değiştirdiklerini; ev bulma ve taşınma aşamasında emlakçıyla görüşme ve nakliye ayarlanması, evdeki tamiratlar gibi işlerin erkekler tarafından yapıldığını, evin toplanması sürecindeki işlerin ise kadınların sorumluluğunda olduğunu belirtmişlerdir. Kadınlar evin toplanmasını genellikle tek başına üstlenmekte, bazen kadın arkadaşları veya varsa kız çocukları yardım etmektedir. Erkekler nadiren kitap gibi kendi önem verdiği eşyaları toplamakta, genellikle yeni evde tamirat, perde asma gibi işleri yapmakta, kanepa, dolap gibi ağır eşyaların yerleştirilmesine yardımcı olmaktadır.

Evin bütün oda ve bölmelerindeki eşyaların toplanması, kutulara/kolilere yerleştirilmesi, kırılacak ya da hassas olanların dikkatlice paketlenmesi, atılacakların, verileceklerin ayrılması gibi işler, kadının sorumluluğundadır. Bu emek yoğun işlerin ne kadar yorucu olduğu, Duygu'nun ifadelerinden anlaşılmaktadır:

Evin toplanmasının büyük bir bölümü benim oldu. Hatta o çok yorucu bir şeydi. Hem işte bazı eşyaların atılması gerekiyor, dolaplardan boşaltılması gerekiyordu. Onlarla uğraştım. Hatta en son aşamada çok dayanamayacak noktaya geldiğimde mutfak kalmıştı, en son aşamada da dayanamayacağımı anlayınca... Eşim de çalışıyordu o dönem, o nedenle de biraz ağırlık bende oldu ama bir de dolap içlerindeki boşaltılacak şeyleri daha çok ben biliyorum, onun karar vermesi çok mümkün değil açıkçası, mecburen ben yaptım, (yardım) almadım. (53, Emekli).

Taşınma sonrasında ise aile üyelerinin ev, iş, okul yaşamının aksamadan devam etmesi için yeni evdeki düzenin en kısa zamanda kurulması gerekmektedir. Bu süreç, kutuların/kolilerin açılması, eşyaların odalara yerleştirilmesi ve düzenlenmesi, taşınma nedeniyle çamaşır ve bulaşık yıkanması, temizlik yapılması gibi işleri kapsamakta ve bu işler kadınlar tarafından yapılmaktadır. Kadınların sorumluluğunda olan evin yerleştirilmesi, aynı zamanda evin nasıl dekore edileceği, hangi eşyaların sergileneceği, saklanacağı veya kullanılacağına karar verilmesini içermektedir.

Görüşmelerde, katılımcılarımızın ifade ettiği üzere, gündelik yaşamda fiziksel güç ya da mekanik beceri gerektiren işlerle fatura ödeme gibi işler, erkekler tarafından yapılmaktadır. Sorumluluğu kadınların üzerinde olan gıda ve giyim alışverişini ise bazen erkeklerin de yaptığı görülmektedir. Bunların dışında, yemek, bulaşık, temizlik, çamaşır ve ütü gibi gündelik ev işleri ve bu işlerin sorumluluğunu (ev dışında ücretli bir işte çalışıyor olması fark etmeksizin) kadınlar üstlenmekte, eşleri ise bazen “yardım” etmektedir:

Yıllarca bunlar benim sorumluluğumdaydı. Hele ki evliliğimizin ilk yıllarında da hep ben yardım isteyerek sürekli uyararak bir ortaklaşma zaman zaman söz konusuydum ama sorumluluk benim tabii ki. Ne zaman ne yapacak ona ben karar veriyorum. (Duygu, 53, Emekli).

Ev işlerini hiç eşimle paylaşmadım. Hep benim üzerimdeydi. Çocuklar hep benim üzerimdeydi. Erkekler, bizim erkekler eski adamlardı. Şimdikilerine ben bakıyorum “ay öyle alayım da, dur ağıladı ben bakayım, bir yere giderken götürüyüm”... Öyle yoktu bizim zamanımızda. (Ayşe, 78, Ev kadını).

Toplumsal cinsiyete dayalı rol ve iş ayrımının, katılımcılarımızın büyüdükleri evlerde de benzer biçimde gerçekleştiği görülmektedir. Kadınlar, genellikle ev işlerini annelerinden öğrendiğini ve sorumluluk aldıklarını belirtmişlerdir. Erkek katılımcılarımızın çoğunluğu, ev işleriyle ilgili sorumluluk almadıklarını, bazen bakkala gitme, fatura ödeme gibi işlere yardımcı olduklarını, bazıları ise basit

yemekler yaptığını, evi süpürme ya da kendi kıyafetlerini ütöleme gibi işler yaptıklarını ifade etmişlerdir. Evlilik sonrasında da ev yaşamının, toplumsal cinsiyete dayalı işbölümüne göre örgütlendiği ve “ev kadınlığı”nın, evin temeli olarak kabul edildiği görülmektedir. Ayrıca kadınların ev işleri ve sorumluluklarını yerine getirmeleri, çoğu zaman yakın çevre ve akrabalar tarafından değerlendirilmekte ve denetlenmektedir. Bu bağlamda kadınların, genellikle eşlerinin evlenmeden önce yapabildiği ev işlerini de yüklendikleri, eşlerinin bu işleri yapmalarına ancak emeklilik ya da kendileri hastayken, yapamayacak durumdayken izin verdikleri görülmektedir:

O (Kocası) bekârken ütü çok güzel yaparmış. Annesinin bile ütülerini babasının ütülerini bile. ... Ama ben hiç vermedim. Kendi ütülerimi onun ütülerini de hep yaptım. O zamanlar yetişebiliyordum, yapabiliyordum. Bilmiyordum ki bu zamanlarda hiç yetişemeyeceğim. Fırsat vermeyince sorumluluk almıyorlar. Fırsat vermek gerekiyor. Onda ben hatalıyım. (Aynur, 49, Öğretmen).

Türk toplumunun genel yapısı itibarıyla kadınların yapmak zorunda hissettikleri çamaşır, ütü gibi işleri eşimin yaptığını söyleyebilirim. Bana hiç dokundurtmadan bu tür şeyleri o yapar. (Rıza, 56, Öğretmen).

Görüştüğümüz çiftlerin çoğunun 50 yaş civarında olması ve bazılarının emekliliği nedeniyle eşlerin evde geçirdikleri zaman artmaktadır. Söz konusu zamanda kadınlar, ev işlerini yapmaya devam etmekte, arkadaşlarıyla görüşmekte, misafir ağırlamaktadır ve kocalarının genellikle talep edildiğinde, “sürekli uyarılarda bulunarak” ev işlerine yardım ettiğini ya da emeklilik öncesine göre bir değişiklik olmadığını belirtmektedir:

Öyle ev işine yatkın biri değil. Emekli olduktan sonra hiçbir değişiklik olmadı. Ben görmedim yani. Çıkar camiye gider, oradan kahveye gider. (...) Çok şükür iyi yani kendi işini görüyor. (Ayşe, 78, Ev kadını).

Emeklilik zamanı erkekler için, özellikle ev dışında vakit geçirmek, gezmek, arkadaşlarla görüşmek için bir imkân olarak da görülebilmektedir:

Çalışırken iki güne bazı şeyleri sıkıştırmak istiyorsun. Bunlar nedir? Hem evle ailecek gezmek, hem oturmak, hem arkadaşlarıyla dışarıda oturmak. (...) Yani bunu iki güne sıkıştırmaya çalışıyorsun ama, emekli olduktan sonra bunlara mesela zaman olarak ayırabiliyorsun. (...) Napiyorsun, işte hep saat ikiye üçe kadar evdesin ondan sonra dışarıya çıkıyorsun, arkadaşlarıyla ilgileniyorsun. Zamanın çok. Ama çalışırken bu yok. (Yalçın, 56, Emekli)

Erkekler çalışmadıklarında ya da emeklilik sonrasında evde oldukları zaman “huzursuzluk” hissedebilmektedir, bazen “ev adamı” olmadıkları ya da “işten kopamadık”ları için ev dışında daha çok vakit geçirmekte, bazen de evde “(internetten) oyun oynamak, gazete okumak veya televizyon seyretmek” isterken yapması beklenen ev işleri nedeniyle evden “kaçmak”tır. Bu bağlamda erkeklerin evde geçirdikleri zamanı, genellikle kişisel uğraş veya işleri için harcamayı tercih ettikleri görülmektedir.

5.2. Kişisel Olarak Kendine Ait Zaman ve Mekân ile Evle Kurulan İlişki

Araştırmamızda görüştüğümüz çiftler, çoğunlukla üç oda ve bir salon olarak planlanan evlerde oturmaktadır. Bazıları evde kendilerine ait vakit geçirebilecekleri bir mekânın ve zamanın bulunduğunu bazıları ise bulunmadığını belirtmiştir. Görüşmelerde salon, ortak yaşam alanı olarak tanımlanırken yatak odasını, ev içinde kendisine ait alanları olan katılımcılar uyku ile özdeşleştirmekte, kendi alanları olmayanlar ise huzur ve dinlenme yeri olarak tanımlanmaktadır. Mutfak ve banyo ise işlevleri doğrultusunda tanımlanmaktadır. Bazı kadın katılımcılarımız, salonda eşlerinin daha çok vakit geçirdiği belirtmişlerdir:

Odam (Yatak odası) var, odamız var. Eşim uyuyorsa eğer salonda vakit geçiriyorum. Bazen ben odada vakit geçiriyorum o salonda oluyor. İkimiz de kendimize ait dinlenme süreçlerini yaşıyoruz. Kaçırduğım diziler varsa, internetten dizi izleyerek dinleniyorum ya da işte bu aralar birazcık da oyun oynuyorum bilgisayarda. O da dinlendiriyor. (Aynur, 49, Öğretmen).

Özel olarak bir yer yok kendisine (kocasına) ait. O dinlenmeye çekildiyse ya da zaman geçiriyorsa salonda, yani ortak alanda zaman geçiriyor. Ama briç oynamayı çok sever. Eskiden bilgisayarda laptop'da oynardı şimdi telefonda zamanın bir kısmını alıyor. (Duygu, 53, Emekli).

Ev kadını olan Canan, kendine özel zaman ayırdığında salonu tercih ettiğini belirtmiş, akşamları uyumadan önce yarım saat yatağında kitap okuduğunu, eşinin yatak odasına daha sonra geldiğini söylemiştir. Eşi ise, kendisine ait çalışma odasında “İşle ilgili, bilgisayarla haşır neşir” olmaktadır. Esra ise zorunlu olarak yatak odasında vakit geçirdiğini vurgulamıştır: “Eşim sigara içtiği için dumandan kaçmak adına yatak odasında vakit geçiriyorum, ütüyü orada yapıyorum, müzik dinliyorum.” Bunun yanı sıra Aylın, kendisinin evde genellikle her odayı kullandığını, eşinin ise salonu kullandığını ifade etmiştir:

Onun (Kocasının), oturma odasında oturamama gibi bir sıkıntısı var, salonları tercih ediyor. Salon bana çok büyük geliyor. Daha küçük mekânlar bana göre daha iyi oluyor. Salon ona (kocasına) ait diyebiliriz. (Kadın, 42, Akademisyen).

Ev dışında ücretli bir işte çalışan ve/veya meslek sahibi olan bazı kadınlar, kendilerine ait özel bir mekân ve uğraşları dile getirmektedir fakat bu mekânların kullanımı için bazen zaman bulunamamaktadır:

Tam bana ait diyebilir miyiz altta bir atölye gibi düşünmüştük öyle yaptık ama şu anda onu atölye olarak kullanmıyorum henüz. Fakat hobi malzemelerimi, el işi malzemelerimi falan oraya koydum. Fırsat olursa bundan sonra orada zaman geçireceğim ama onun dışında özel olarak şurası bana ait dediğim bir yer yok. (Duygu, 53, Emekli)

Görüşülen kadınların bazıları evde kendilerine ait bir mekânın olmadığını belirtirken bazı erkek katılımcılarımız, bütün evin kadınlara ait bir yer olduğunu, “Bütün ev hanımın, bütün ev hanımın yani”, “Valla her yer ona ait” ve “Salon, yatak odası, mutfak.... Her yer onun. İsteddiği her şeyi yapıyor” sözleriyle belirtmişlerdir.

Erkekler, çoğunlukla salonda, TV izleyerek ya da bilgisayar başında, bazen yatak odasında uzanıp kitap okuyarak, bazen de (varsa) kendilerine ait çalışma odasında zaman geçirmektedir:

Çalışma odasına geçtiğim zaman yazıp çiziyorum işte. Herhalde bir üç saat dört saat geçiriyorum. Çalışma ofisi var, onun dışında salonda televizyon seyrediyorum. Maç olursa severek seyrediyorum. Televizyon kavgası olmuyor. Üç tane televizyon var evde. Salonda, yatak odasında ve mutfakta. O günkü halet-i ruhiyeye göre evde baskın olan salonda oluyor. Diğeri öbür taraflara gidiyor. (Ahmet, 57, Mühendis).

Evde kendine ait mekânı, “Benim mesela bir özel koltuğum var, yani salonda olan” sözleriyle tanımlayan 60 yaşındaki emekli Cihan’la benzer bir şekilde Semih de (54, Emekli) salondaki koltuğu işaret etmiştir.

5.3.Eşyalara Yüklenen Anlamlar ile Evle Kurulan İlişki

Görüştüğümüz kişilerin evlenmeden önceki dönemden kalan eşyalarını evlerine getirmelerinin yanı sıra, evlendikten sonra edinilen eşyaların bazılarını da hatıra olarak evlerinde sakladıkları ya da sergiledikleri gözlenmiştir. Erkeklerin ve kadınların evde bulunan kişisel/özel gördükleri bu eşyalar farklılaşmaktadır.

Akademisyen olan Aylin, evi ev yapan şeyin “belki geçmişten gelen hatıra eşyalar” olabileceğini belirtmiştir. Bu hatıra eşyalar, özellikle kadınlar için kendi ailesiyle bağlarının ve kişisel tarihinin korunması anlamına gelebilmektedir:

Aileden kalan şey, dediğim gibi sakladığım antikalar var. Kıyafetlerim ve takılarım var. Yani şeyden bu yana genç kızlığımdan beri taktığım takılarım durur. Bebeklik battaniyem duruyor. (Aynur, 49, Öğretmen)

Özellikle vefat eden annelerinden kalan eşyalar, kadınlar için ayrı bir değer taşımaktadır. Bu durumu Filiz, “Annemden kalan bana yazdığı mektuplar var. Annemin hastaneden yazdığı mektuplar var. Çeyiz olarak yaptığı el işleri var” sözleriyle ifade etmektedir. Bununla birlikte anneleri, kayınvalideleri ya da kendileri tarafından elde örülmüş, dikilmiş, işlenmiş her türlü giysi, el işleri gibi emek harcanarak yapılanlar, çocuklarının getirdiği hediyeler, çocukluk giysi ve eşyalara değer vermekte ve saklamaktadır. Aynur, bu durumu şöyle ifade etmektedir:

Çocuklarımdan hiçbir şeyini atamam ben, torunlarıma. Çocukların ilk giydikleri giysiler. O kadar çok saklıyorum ki, ilk çizdikleri resimler anasınıfındaki resimler. Benim en çok değer verdiğim şey onların eşyaları, onlarla birlikte yaşadığım özel şeyler çok önemli. Asla kıyamıyorum yani ya da işte onlar çocuklarına göstereyim anı olarak saklasın istiyorum. Anneannesi örmüş, babaannesi örmüş. Ben örmüşüm, annem dikmiş. (49, Öğretmen)

Kadınlar ayrıca eskiden kalan dikiş makinası, bakır tepsi, vazo, çeyiz sandığı, fotoğraf albümü ve kitaplar önem taşımakta, arkadaşlarının ya da eşlerinin verdikleri hediyeleri kişisel/özel olarak nitelendirerek evlerinde yer vermektedirler:

Mesela çocuklarımdan bir yere gittiği zaman getirdiği şeyler var. Belki çok güzel değil, belki pahalı değil ama onlar benim için çok özel. Ya da eşimin bana aldığı bir şey çok özel. Onlar var. Birkaç tane annemden kalmış bir şeyler var. İki tane babaannemin hiç evime uymayan bir şeyi var ama benim için onun değeri çok büyük. (Canan, 53, Ev kadını).

Serbest meslek sahibi Doğan özel eşyalarının, biriktirdiği kalemler ve eski çakmakları, kitapları, kravatları ve saatleri olduğunu belirtmiştir. Ayrıca komando olarak yaptığı askerlik kıyafetlerini de saklamaktadır. Kemal ise yedek subayken keman dersi aldığını ve özel olarak kemanını halen sakladığını ifade etmiştir. Daha önce kullanılan el yapımı mobilyalar da erkekler tarafından korunan eşyalar arasında yer almaktadır.

Hem erkekler hem de kadınlar tarafından kişisel tarihin bir parçası olan özel eşyalardan bazıları, çocuklara hatıra olarak bırakılmak istenmektedir. Bu eşyaların bir kısmının katılımcılar tarafından edinildiği diğer kısmının ise ebeveynleri veya akrabalarından kalan eşyalar olduğu görülmektedir:

Mesela bir tane benim tesbihim vardı, çok sevdiğim halamın kocası, eniştem vermişti yıllar önce onu. Oltu taşından falan. (...) Yani eğer (çocukları) muhafaza ederlerse var. Halen benim çalışma masamın altında duran şeylerim var. Taaa 80 yılında 81 yılında aldığım küçük bir not defterim var. O günlerde birtakım notlar almışım. Böyle evlenmeden önce, evlenince de tutuyorum onu, kızıma vereceğim. Mesela babamın bahçede dinlediği radyo, benim çalışma masamın hemen ucunda duruyor. Onlar anı. Babamdan istedim. Mesela bir mangal maşamız vardır eski el yapımı. Onu aldım o şeyde duruyor. Ben de anısı var, onların mangal maşası annemin diye. (Ahmet, 57, Mühendis).

Annemim verdiği kendi el dokuması halı vardır bir tane. ... (Çocuklarına) Bunu vermek isterim. Çok mu değerli, hayır. Benim için çok değerli. ... o el emeğinin değeri kalmadı ülkemizde. Öyle bir şey vermek isterim. (Semih, 54, Emekli)

Görüşmeler sonucunda, eşlerin evlilik öncesinden kalan hem kişisel geçmişleri hem de aile geçmişleriyle ilişkili eşyaları evlerinde korudukları görülmektedir. Genellikle hatıra değeri taşıyan bu eşyalar evi ev yapan özellikler arasında yer almaktadır.

SONUÇ

Ev ve ev yaşamı, ataerkil toplumsal cinsiyet ilişkilerinin ve eşitsizliklerinin inşa edilmesi ve sürdürülmesi açısından merkezi önem taşıyan bir alandır. Bu çalışma, toplumsal cinsiyet bağlamında evin anlamının ve evle kurulan ilişkinin incelenmesini amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda yapılan nitel araştırmada, aynı evde yaşayan evli çiftlerle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre iki ana başlık belirlenmiştir. İlk olarak kadınlar ve erkekler açısından evin ne anlam ifade ettiği ve ev seçimini etkileyen mekânsal özelliklerin neler olduğu araştırılmış, görülen farklılıklar ve benzerlikler değerlendirilmiştir. İkinci olarak, bir konutun veya mekânın eve dönüştürülme sürecinde kadınlarla erkeklerin evle kurdukları ilişki, üç ilişki biçimi aracılığıyla incelenmiştir. Ev işlerine harcanan zaman ve emek, ev içinde kişisel zaman ve mekân ile eşyalara yüklenen anlamlar olarak tanımlanan bu üç ilişki biçimi, araştırmanın bulgularına dayalı olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda ev ile ilgili faaliyet ve deneyimler bakımından kadınlarla erkekler arasındaki farklılıklar ve ortaya çıkan çelişkili durumlar değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada, evle kurulan ilişkinin bir konutun eve/yuvaya dönüşme sürecinde ele alınması ve tanımlanan üç ilişki biçimiyle incelenmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin inşa sürecinin çok boyutlu olarak çözümlenmesine katkı sağlamaktadır.

Ev, özel alan nitelikleri vurgulanarak kamusal alandan ayrılırken kadınların yaşamı da ev ve aile ile özdeşleştirilerek toplumsal ve mekânsal olarak kamusal alandan ayrılmaktadır. Buna bağlı olarak çalışmada, evli çiftler tarafından evin/yuvanın anlamının aile ve çocuklarla birlikte vurgulanmasının yanı sıra huzur, mutluluk, korunma gibi anlamlarla da ifade edilmiştir. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet açısından bir farklılık gözetilmeksizin ev ve yuvaya benzer anlamlar yüklediği görülmektedir. Ancak ev ve yuva kavramlarının birbirinden ayrı olarak tanımlanmasında katılımcıların yaşının etkili olduğu, ileri yaştakilerin yuvayı, duygusal ve sosyal ilişkilerle, evi ise bedensel ihtiyaçları karşılayabilen fiziksel koşulları bakımından değerlendirdiği görülmüştür.

Kadınların yaşamının özel alanda tanımlanması, faaliyetlerinin ve ilişkilerinin eve bağlı olarak belirlenmesi, hareketliliğinin ve kamusal yaşama katılımının kısıtlanmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla ailenin ikamet edeceği mahalle/semt ve evin seçiminde kadınların ve erkeklerin beklentilerinin ve aranan mekânsal özelliklerin farklılaştığı görülmektedir. Kadınlar için evin konumu, güvenli ve merkezi olması, kamusal hizmetlere erişim ve ulaşım kolaylığı sağlaması açısından önem taşımaktadır. Erkekler de güvenliği dikkate almaktadır ancak bu konuyu mahalle veya semtin seçiminde öncelikle önem verdikleri ekonomik değer ve sosyal statü göstergeleriyle ilişkilendirdikleri görülmektedir. Bununla birlikte çiftler, evin fiziksel koşulları bakımından benzer özellikleri göz önünde bulundurmaktadır.

Çalışmada, bir konutun veya mekânın eve dönüştürülme sürecinde kadınların ve erkeklerin evle kurdukları üç ilişki biçimi tanımlanmış, bu ilişki biçimlerine göre ev ile ilgili faaliyet ve deneyimler farklı ve benzer yönleriyle değerlendirilerek bu süreçte ortaya çıkan çelişkili durumlar üzerinde durulmuştur. Bunlardan ilki, ev işlerine harcanan zaman ve emek aracılığıyla evle ilişki kurulmasıdır.

Toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü, hem ev yaşamının kurulmasında hem de toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarına bağlı hiyerarşinin inşasında belirleyici olmakta ve nesiller arasında aktararak sürdürülmektedir. Bir konutun ev/yuva anlamı taşıması, ev/aile yaşamının kurulması ve sürdürülmesi, kadınların ev-içi emeğine dayanmaktadır. Kadınların, bir evden başka bir eve taşınma sırasında yapılan işler, gündelik ev işleri, çocuk, hasta ve yaşlı bakımı gibi birçok iş ve sorumlulukları

yerine getirmek için yoğun zaman ve emek harcadığı görülmektedir. Buna karşın kadınların ev-içi emeğinin piyasa değeri olmayan, üretken olmayan bir emek olarak kabul edilmesi, kadınlar için çelişkili bir durum yaratmaktadır. Erkekler ise ücretli bir iş sahibi olarak iş yerinde zaman ve emek harcamaktadır. Fakat emeklilik sonrasında evde daha fazla vakit geçirmelerine rağmen ev işlerinin paylaşımında bir değişiklik olmadığı, ancak talep ve ısrar edildiğinde bazı işlere yardım ettikleri, görüşülen kadınlar tarafından ifade edilmiştir. Oysa kadınların ücretli bir işte çalıştıklarında ya da emekli olduklarında ev kadınlığına ve evle ilgili işleri yapmaya devam etmeleri, kadınlar için bir başka çelişkili durumu ortaya koymaktadır.

Kadınların ve erkeklerin ev içinde kendilerine ait zamana ve mekâna sahip olması, evle kurulan bir diğer ilişki biçimini tanımlamaktadır. Ev yaşamı, aile üyeleri tarafından farklı deneyimlenmekte, kişisel zaman ve mekân kullanımı eşit ölçüde gerçekleşmemektedir. Bu anlamda evin büyüklüğünün yanı sıra çocuklarla birlikte yaşayıp yaşamama durumu da etkili olmaktadır. Görüşülen kadınlar, ev içinde kendilerine ait zaman ve mekân tanımlamakta zorlanmış ve çoğunun, salon ya da yatak odasını eşlerinden farklı zamanlarda kullanarak kendilerine yer ve zamanı yarattığı görülmüştür. Bu bağlamda kadınların ev ile özdeş kılınmasından kaynaklanan ve araştırmada erkeklerin de ifade ettiği "bütün evin kadınlara ait olduğu" görüşünün bir yanılgı olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle mutfak, varsayılanın aksine, hiçbir kadın tarafından kişisel zaman geçirilen bir mekân olarak belirtilmemiştir. Dolayısıyla evle ilgili birçok iş ve sorumluluğu yerine getirmek için yoğun çaba harcamalarına karşın kadınların evde kendilerine ait bir yer ve zamanının olmaması, önemli bir çelişkiyi işaret etmektedir. Erkeklerin ise ev içinde kendilerine ait zaman ve mekân rahatlıkla tanımladıkları ve genellikle salonda vakit geçirdikleri, varsa çalışma odalarını kullandıkları görülmektedir.

Evle kurulan bir diğer ilişki biçimi eşyalara yüklenen anlamalara yöneliktir. Evi ev yapan özellikler arasında aile üyelerinin geçmişle bağ kurulan eşyaların yer aldığı ve bu eşyaların toplumsal cinsiyet ilişkilerinin izlerini taşıdığı görülmektedir. Kadınlar için, özellikle annelerinden hatıra kalan eşyalarla birlikte el emeği olanlar manevi değer taşımaktadır. Erkekler ise genellikle geçmişleriyle ilişkili kişisel eşyalarına önem vermektedir. Eşler, evde saklanarak ya da sergilenerek korunan bu eşyaların çocuklarına hatıra kalmasını istemektedir.

Sonuç olarak, bir konutun eve/yuvaya dönüştürülmesi sürecinde evle kurulan ilişki biçimleri toplumsal cinsiyet açısından farklı deneyimlenmekte ve özellikle kadınlar için çelişkili durumlar içermektedir. Erkeklerin, ücretli emek katkısının ön planda olmasıyla ev ile ilgili işlerde oldukça sınırlı zaman ve emek harcaması, evde kendisine kişisel zaman ve alan ayırması ve evi ekonomik değerde bir konut ve statü göstergesi olarak görmesi, ev ile kurduğu ilişkide, genellikle sınıf, mülkiyet ve iktidar ilişkilerinin önem kazandığını göstermektedir. Kadınların, ev ve aile yaşamının kurulması ve sürdürülmesi için harcadığı yoğun zaman ve ev-içi emeği, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin temel kaynağı olmaktadır.

Evin anlamının ve evle kurulan ilişkinin toplumsal cinsiyet açısından çözümlenmesini amaçlayan bu çalışmada, araştırmanın sınırlılıklarından biri, örneklemin yaş dağılımı, yaşların gruplandırılması ve bu yaş gruplarına yönelik değerlendirmeler yapılması için uygun olmamasıdır. Bu nedenle, ileride evle ilişkili konularda yapılacak araştırmalarda yaş gruplarının oluşturulmasına imkân sağlayan bir örnekleme çalışılması ve yaşlılık literatürü dikkate alınarak yaş grupları arasında karşılaştırma yapılması önerilmektedir. Bir diğer sınırlılık ise araştırmada emeklilik konusunun, sadece evde geçirilen zamanının artmasıyla özellikle erkeklerin ev işlerine harcadığı zaman ve emek üzerindeki etkisi açısından değerlendirilmesidir. Dolayısıyla ileride evle ilişkili konularda yapılacak çalışmalar için emeklilik konusunun üzerinde durulması bir başka öneri olarak sunulabilir.

EK 1:

Tablo 1. Görüşülen kişilerin demografik bilgileri

Aile	Aynı evde yaşayan kişi sayısı	Görüşülen kişiler	Cinsiyet	Görüşülen kişiler hakkındaki bilgiler
1	4 (Karı-koca, bir çocuk ve bir aile büyüğü)	Aynur	Kadın	49 yaşında, lisans mezunu, öğretmen olarak çalışıyor.
		Doğan	Erkek	55 yaşında, lisans mezunu, serbest meslek sahibi.
		Zeynep	Kadın	77 yaşında, okur-yazar, çalışmıyor, oğlu ve gelini ile birlikte yaşıyor.
2	2 (Karı-koca)	Canan	Kadın	53 yaşında, lise mezunu, ev kadını.
		Ahmet	Erkek	57 yaşında, lisans mezunu, mühendis olarak çalışıyor.
3	3 (Karı-koca ve bir çocuk)	Sedef	Kadın	50 yaşında lise mezunu, ev kadını.
		Yalçın	Erkek	56 yaşında, lisans mezunu, emekli.
4	3 (Karı-koca ve bir çocuk)	Reyhan	Kadın	54 yaşında, lisans mezunu, emekli.
		Cihan	Erkek	60 yaşında, lisans mezunu, emekli.
5	2 (Karı-koca)	Nurcan	Kadın	62 yaşında, lisans mezunu, emekli.
		Rıza	Erkek	56 yaşında, lisans mezunu, öğretmen olarak çalışıyor.
6	2 (Karı-koca)	Duygu	Kadın	53 yaşında, lisans mezunu, emekli.
		Semih	Erkek	54 yaşında, lisans mezunu, emekli.
7	2 (Karı-koca)	Ayşe	Kadın	78 yaşında, ilkokul mezunu, ev kadını.
		Ayşe'nin eşi	Erkek	86 yaşında, emekli. Sağlık sorunları nedeniyle görüşme yapılamamıştır.

8	3 (Karı-koca ve bir çocuk)	Aylin	Kadın	42 yaşında, doktora derecesine sahip, akademisyen olarak çalışıyor.
		Murat	Erkek	52 yaşında, lise mezunu, serbest meslek sahibi.
9	5 (Karı-koca ve üç çocuk)	Esra	Kadın	47 yaşında, lisans mezunu, memur olarak çalışıyor.
		Serdar	Erkek	47 yaşında, yüksek lisans mezunu, akademisyen olarak çalışıyor.
10	3 (Karı-koca ve bir çocuk)	Deniz	Kadın	35 yaşında, lisans mezunu, danışman olarak çalışıyor.
		Emre	Erkek	37 yaşında, doktora derecesine sahip, danışman olarak çalışıyor.
11	2 (Karı-koca)	Filiz	Kadın	78 yaşında, lise mezunu, ev kadını.
		Kemal	Erkek	80 yaşında, lisans mezunu, emekli.

Araştırmacıların Katkı Oranı:

- 1.Yazar % 60
2. Yazar% 40

Proje Desteği ve Teşekkür:

Bu çalışmanın dayandığı araştırma, Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından kabul edilen 1601E039 no.lu proje kapsamında desteklenmiştir.

Bilimsel Etkinlik:

Bu çalışmada yer alan araştırmanın ilk aşama sonuçları, VIII. Ulusal Sosyoloji Kongresi'nde (ODTÜ, Ankara) 2 Aralık 2016 tarihinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Acar-Savran, G. ve Tura Demiryontan, N. (2012). (Der.) *Kadının Görünmeyen Emeği: Maddeci Bir Feminizm Üzerine*. İstanbul: Yordam.
- Allan, G. ve Crow, C. (1989). *Home and Family: Creating the Domestic Sphere*. London: Macmillan.
- Ayata, S. (1988). Kentsel Orta Sınıf Ailelerde Statü Yarışması ve Salon Kullanımı. *Toplum ve Bilim* 42: 5-25.
- Ayata, S. (2002). Yeni Orta Sınıf ve Uydu Kent Yaşamı. D. Kandiyoti ve A. Saktanber (Der.) *Kültür Fragmanları: Türkiye’de Gündelik Hayat* içinde (s. 37-56). İstanbul: Metis.
- Bachelard, G. (2013). *Mekânın Poetikası*. İstanbul: İthaki.
- Benston, M. (1969). The Political Economy of Women’s Liberation. *Monthly Review* 21(4): 13-27.
- Blunt, A. ve Dowling, R. (2006). *Home*. London: Routledge.
- Bora, A. (2009). Rüyası Ömrümüzün Çünkü Eşyaya Siner. A. Alkan (Der.) *Cins Cins Mekân* içinde (s. 63-75). İstanbul: Varlık.
- Bowlby, S., Gregory, S. ve McKie, L. (1997). ‘Doing home’: Patriarchy, Caring, and Space. *Women’s Studies International Forum*. 20(3): 343–350.
- Craik, J. (1989). The Making of Mother: The Role of the Kitchen in the Home. G. Allan ve C. Crow (Ed.) *Home and Family: Creating the Domestic Sphere* içinde (s. 48-65). London: The Macmillan Press.
- Creswell, J. W. (2009). *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*. London: Sage.
- Ecevit, Y. (2013). Emek. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.) *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları* içinde (s. 24-49). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Gardiner, P. (1993). Housing and Gender: Beyond the Public/Private Dichotomy. H. C. Dandekar (Ed.) *Shelter, Women and Development: First and Third World Perspectives* içinde (s. 62-67). MI: George Wahr Publishing Company.
- Gregory, D., Johnston, R., Pratt, G., Watts, M. J. ve Whatmore, S. (2009). Home. *The Dictionary of Human Geography* içinde (s. 339-342). West Sussex: Wiley-Blackwell.
- Heller, A. (1995). Where are We at Home? *Thesis Eleven* 41: 1-18.
- Hızıroğlu-Aygün, A., Köksal, S. ve Uysal, G. (2021). *Covid-19 Pandemisinde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Ev İşlerini Kim Yaptı? Çocuklara Kim Baktı?* İstanbul Politikalar Merkezi Sabancı Üniversitesi Stiftung Mercator Girişimi. <https://ipc.sabanciuniv.edu/Content/Images/CKeditorImages/20210401-19040880.pdf>
- Hochschild, A. R. (1989). *The Second Shift*. New York: Penguin.
- hooks, b. (2015). *Yearning: Race, Gender and Cultural Politics*. London: Routledge.
- Hunt, P. (1989). Gender and the Construction of Home Life. G. Allan ve C. Crow (Eds.) *Home And Family: Creating The Domestic Sphere* içinde (s. 66-81). London: The Macmillan Press.
- Hurdley, R. (2006). Dismantling Mantelpieces: Narrating Identities and Materializing Culture in the Home. *Sociology* 40(4): 717-733.

- İlkkaracan, İ. ve Memiş, E. (2020). *COVID-19 Küresel Salgın Sürecinde Türkiye'de Bakım Ekonomisi ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Eşitsizlikler*. UNDP. <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/corporatereports/COVID-gender-survey-report.html>
- İnce Güney, Y. (2009). Konutta Mekânsal Organizasyon ve Toplumsal Cinsiyet: Yirminci Yüzyıl Ankara Apartmanları. A. Alkan (Der.) *Cins Cins Mekân* içinde (s. 102-135). İstanbul: Varlık.
- Kalaylıoğlu Y., Öztürk, A. M. ve Bingüler Eker, G. (2020). *The Economic and Social Impact of COVID-19 on Women and Men: Rapid Gender Assessment of COVID-19 Implications in Turkey*. United Nations Women Turkey Office. <https://eca.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ECA/Attachments/Publication/s/2020/06/Rapid%20Gender%20Assessment%20Report%20Turkey.pdf>
- Kaşıkırık, A., Dokuzcan, H. ve Toprak, M. (2022) *Pandemi Gölgesinde Kadına Yönelik Şiddetin İzlenmesi Raporu*. Küresel Eşitlik ve Kapsayıcılık Ağı Derneği. https://www.esitlikvekapsayicilikagi.org/wp-content/uploads/2022/06/KAPI_Raporu_1-Haziran-2022_k.pdf
- Koskela, H. (1999). 'Gendered Exclusions': Women's Fear of Violence and Changing Relations to Space. *Geografiska Annaler* 81(2): 111-124.
- Madigan R. ve Munro M. (2002). 'The More We are Together': Domestic Space, Gender and Privacy. T. Chapman ve J. Hockey (Ed.) *Ideal Homes? Social Change and Domestic Life* içinde (s. 61-72). London: Routledge.
- Madigan, R., Munro, M. and Smith, S. J. (1990). Gender and the Meaning of the Home. *International Journal Of Urban and Regional Research* 14(4): 625-647.
- Mallett, S. (2004). Understanding Home: A Critical Review of the Literature. *The Sociological Review* 52(1): 62-89.
- Massey, D. (2001). *Space Place and Gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- McDowell, L. (2003). *Gender, Identity and Place: Understanding Feminist Geographies*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Memiş E. ve Özay Ö. (2012). Ev içi Uğraşlardan İktisatta Karşılıksız Emeğe: Türkiye Üzerine Yapılan Çalışmalara İlişkin Bir Değerlendirme. S. Sancar (Der.) *Birkaç Arpa Boyu... 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar* içinde (s. 239-268). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfı (2020). *Koronavirüs Salgını Süresince Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İzleme Raporu*. <https://morcati.org.tr/izleme-raporlari/koronavirus-salgini-suresince-kadina-yonelik-siddetle-mucadele-izleme-raporu/>
- Neuman, W. L. (2020). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. Cilt 1-2. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Öncü, A. (2005). 'İdealinizdeki Ev' Mitolojisi Kültürel Sınırları Aşarak İstanbul'a Ulaştı. A. Öncü ve P. Weyland (Der.) *Mekân, Kültür, İktidar: Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler* içinde (s. 85-103). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özar, Ş. ve Memiş, E. (2021). *Korona Salgınının Yarattığı Kriz Kadın Emeği Açısından Ne İfade Ediyor? Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi (KEİG)*. <http://www.keig.org/korona-salgininin-yarattigi-kriz-kadin-emeği-acısından-ne-ifade-ediyor/>
- Rowbotham, S. (1987). *Kadın Bilinci Erkek Dünyası*. İstanbul: Payel.

- Tong, R. (2014). *Feminist Thought*. Boulder: Westview.
- Townsend, P. (2000). Gendered Space? An Exploration of The Gendered Meaning and Experience of 'Home' in Contemporary British Society. *Forum* 3(1): 40-46.
- Tyner, J. A. (2012). *Space, Place, and Violence*. London: Routledge.
- United Nations (UN) (2020). *The Impact of COVID-19 on Women, UN Policy Brief*. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2020/Policy-brief-The-impact-of-COVID-19-on-women-en.pdf>
- Ünsal Gülmez, N. ve Ulusu Uraz, T. (2010). Metropolde Çeşitlenen Hanehalkları ve Konut. *itüdergisi/a* 9(1): 54-64.
- Valentine, G. (1989). The Geographies of Women's Fear. *Area* 21(4): 385-390.
- Young, I. M. (2005). *On Female Body Experience*. New York: Oxford University Press.